

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

О. П. Лугівська, кандидат економічних наук

В умовах ринкових перетворень ефективна діяльність підприємства в значній мірі залежить від достовірного передбачення перспектив свого розвитку, насамперед розробки планів розвитку, виробничих програм, прогнозів соціально-економічного розвитку.

Прогнозування матеріально-технічних ресурсів у системі УМР (логістичній системі) на підприємстві являє собою оцінку очікуваного рівня попиту на продукцію протягом певного проміжку часу в майбутньому. Основна вимога до прогнозу полягає в мінімізації похибок у відповідних оцінках рівнів попиту на ту чи іншу продукцію матеріально-технічного призначення.

Хоча прогноз є, по суті, здогадкою, проте, використовуючи певні методики аналізу стану ринків збуту та каналів розподілу і постачання, можливо отримати певні знання, які допоможуть на розрахунковій і практичній основах обґрунтувати дані прогнози, забезпечити вихід вітчизняних підприємств на новий якісний рівень господарювання, подолати в подальшому кризовий стан економіки та стати економічно стабільною країною з постійним розвитком.

Окремі аспекти управління матеріальними ресурсами підприємства, в тому числі й питання планування та прогнозування матеріально-технічного забезпечення, розглядаються в працях вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків, а саме: М. Д. Фасоляк, К. А. Смірнова, Ю. І. Рижикова, В. А. Савковича, І. Я. Шахова, О. М. Гаджинського, Ю. М. Неруша, В. М. Дегтяренка, О. І. Михайлова, Л. Б. Миротіна, проте аспектам удосконалення методології прогнозування матеріалопотоку на підприємстві приділяється недостатньо уваги.

Основна мета статті – дослідження теоретичних і практичних аспектів планування та прогнозування матеріальних ресурсів на підприємстві та розгляд напрямів удосконалення методології їх планування.

Щоб підвищити значення прогнозів у процесі управління логістичною системою, необхідно сформулювати прогностичні оцінки з орієнтацією їх на безпосереднє використання при складанні довгострокових календарних планів щодо просування матеріалопотоку. При цьому термін прогностичного періоду повинен бути достатнім для вироблення відповідного управлінського рішення і втілення цього рішення у подальшу діяльність. Таким завданням може бути прогнозування обсягу матеріалопотоку з підприємств оптової торгівлі та кількості транспортних засобів при обслуговуванні виробництва, а також передбачення (прогноз) його розвитку в майбутньому.

У ході прогнозу як початкової стадії планової роботи не ставляться конкретні завдання, але міститься матеріал, необхідний для розробки стратегії планування матеріально-технічного забезпечення підприємства, яка, в свою чергу, є складовою частиною виробничої функціональної стратегії підприємства (рис.).

В умовах ринкових перетворень важливого значення набуває вдосконалення методології планування, тобто сукупності способів розробки планів.

До основних напрямів удосконалення методології планування можна зарахувати:

- 1) підвищення науково-технічного і розрахунково-економічного рівня обґрунтування планів;
- 2) широке використання системи прогресивних техніко-економічних нормативів і норм;

Рис. Складові загальної господарської стратегії підприємства

3) подальше покращення системи показників з метою підвищення ефективності виробництва, насамперед зниження матеріалоемності і фондоємності, ріст продуктивності праці, збільшення виробництва якісної продукції;

4) забезпечення напруженості та збалансованості планів.

Обґрунтування планів розвитку підприємства слід здійснювати на основі використання системи прогресивних техніко-економічних норм і нормативів.

Норма розглядається як максимально допустимий розмір витрат сировини, матеріалів, палива, енергії на виготовлення одиниці продукції, встановленої якості.

Норматив – відносна величина, що характеризує ступінь використання засобів праці та предметів праці із розрахунку на одиницю площі, ваги, обсягу тощо.

Техніко-економічні норми і нормативи повинні бути прогресивними, тобто враховувати темпи розвитку науки, техніки, технології, організації виробництва, передовий виробничий досвід тощо.

Прогнозування матеріалопотоку є основою для розробки стратегії планування матеріально-технічного забезпечення підприємства.

У систему управління матеріальними ресурсами при розробці стратегії повинні бути включені транспортні операції, витрати, потужності, зв'язок (обробка замовлень), управління запасами, підйомно-транспортні роботи, плановані та контрольні системи, організація системи.

Стратегія планування матеріально-технічного забезпечення підприємства повинна включати:

1. Визначення стратегічної цілі та напрямку розвитку підприємства в майбутньому.

2. Розробку загального господарського плану підприємства, який стверджуватиме стратегічний напрям розвитку підприємства.

До змісту стратегічного напрямку розвитку підприємства належать: виробничі потужності, національні системи розподілу, підйомно-транспортні роботи, види транспорту, контрольні системи, постачальники.

Методами прогнозування та оцінки інвестиційних проєктів, спрямованих на підвищення ефективності логістичної системи, є: метод окупності, середнього рівня віддачі, дисконтування коштів, балансовий метод, нормативний метод, метод екстраполяції та кореляційного аналізу, моделювання.

Існує три джерела надходження матеріальних ресурсів:

1. прями відвантаження із заводських запасів підприємства-виробника або підприємства-добувача;

2. прями відвантаження з виробничої лінії;

3. відвантаження через складську систему за участю посередників.

Вибір тактики відвантаження матеріальних ресурсів залежить від обсягу постачання (реалізації) продукції. Якщо партія постачання продукції виробничо-технічного призначення досить великого розміру, є оптимальною для прямих постачань, то відвантаження здійснюються безпосередньо із заводської виробничої лінії або із запасів виробника. Проте, якщо продукцію відвантажують споживачеві невеликими партіями, то забезпечення більш ефективно здійснювати через складську мережу. Це дозволяє знизити витрати й покращити рівень обслуговування споживачів (підприємств).

Просування продукції в каналах розподілу (забезпечення) не завжди закінчується в момент її отримання. Частина продукції може бути повернена в результаті недоцільного ме-

тоду її розподілу (порушення температурного режиму), зміни потреб, ушкоджень при транспортуванні тощо.

Механізм повернення продукції промислового призначення характеризується, як правило, встановленням прямих зв'язків між виробником і споживачем, які забезпечують переміщення продукції, її ремонт, пряму сплату рахунків, накладних. Безумовно, залагодити повернення продукції для її доробки через прямі й короткі канали розподілу набагато легше, ніж продукцію, що розподіляється через складні канали розподілу.

Повернення продукції можна здійснювати безпосередньо зі складів, що належать постачальнику (коли недоліки виявлені до відвантаження), або з первинних складів розподілу, які контролює постачальник. У такому випадку розміщення поверненої продукції є для керуючих розподілом простим переміщенням з одного складу в інший, або в межах одного складу. Процес повернення продукції більш складний у разі постачання і розміщення її зі складів посередників. І, нарешті, найбільш витратний процес її повернення, коли вона вже знаходиться на підприємстві-споживачі.

Потреби виробництва перекладаються в замовлення. Агент по закупівлі відбирає постачальників, які задовольняють підприємство за багатьма параметрами (ціна, якість продукції, доставка). Замовлення на постачання, оформлене відповідним чином, відсилається на підприємство-постачальник. Це замовлення містить головну необхідну інформацію про обсяг постачання, спосіб доставки, дату постачання тощо. Далі постачальник обробляє замовлення і готує до відвантаження необхідну продукцію. Оплата його доставки зазначається в договорі. Якщо вартість доставки включається в ціну продукції, то доставку здійснює постачальник. Після отримання продукції перевіряють її якість, розміщують на складах (якщо постачання йде в запас) або безпосередньо надходить у виробництво підприємства-споживача.

Розглянемо особливості визначення попиту (споживання) продукції виробничо-технологічного призначення на рівні держави та окремих регіонів. Планування матеріальних ресурсів на рівні держави починається з роз-

робки матеріальних балансів, на основі яких відбувається узгодження матеріальних ресурсів з потребами на них. Здійснюється також територіальне розміщення продукції матеріально-технічного призначення по регіонах, які виготовляють продукцію, з регіонами, які споживають її, а також встановлюється міжгалузевий зв'язок.

Основним методом планування товарних ресурсів є балансовий метод. Він виявляється у розробці конкретних балансів.

Баланси на матеріальні ресурси поділяють на очікувані та плановані.

Згідно з Положенням про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затвердженим Указом Президента України від 31 травня 2011 р. № 634/2011, дане Міністерство здійснює методологічне забезпечення та складає загальнодержавні баланси попиту та пропозиції за основними видами промислової продукції, продовольчих і паливно-енергетичних ресурсів, а по широкому колу продукції матеріально-технічного призначення баланси розробляють міністерства відповідних галузей промисловості.

Матеріальні баланси передбачають встановлення науково обґрунтованих пропорцій між ресурсами та їх розподілом і розробляються вони як у натуральних, так і у вартісних показниках (табл.).

Номенклатура матеріальних ресурсів у балансах постійно уточнюється, зважаючи на потреби розвитку економіки країни. При розрахунку балансів ресурсів необхідно враховувати стан ринку засобів виробництва, співвідношення цін на окремі їх види, особливо взаємозамінні.

У разі потреби, на основі розрізаних матеріальних балансів для обмеженого кола продукції можуть розробляти міжпродуктові баланси, які пов'язують між собою окремі матеріальні баланси.

З огляду на різні кліматичні, географічні та виробничі особливості регіонів держави, виникає необхідність в узгодженні матеріального забезпечення на рівні міжобласних поставачань.

З метою збалансування попиту і пропозиції на продукцію матеріально-технічного призначення розробляються плани міжобласних по-

Таблиця

Схема матеріального балансу ресурсів

Ресурси	Кількість	Сума	Використання ресурсів	Кількість	Сума
1. Запаси на початок планованого періоду. 2. Надходження матеріальних ресурсів: виробництво; імпорт; інші джерела.			1. Виробниче споживання 2. Науково-дослідні роботи 3. Експорт 4. Ринковий фонд 5. Інші потреби (поповнення держрезерву)		
Разом			Разом		
Втрати при зберіганні і відходи			Запаси на кінець планованого періоду		
Разом			Разом		

стачань. Вони мають стимулювати збільшення виробництва готової продукції у кожній області; сприяти розширенню асортименту і підвищенню якості продукції; скорішому задоволенню ринкових потреб; забезпеченню оптимального переміщення матеріальних ресурсів і скороченню перевезень вантажів.

Про значні масштаби міжобласних постачань свідчить те, що більше 1/6 всіх матеріальних ресурсів постійно переміщується між областями. Це зумовлено певними відмінностями в суспільному розподілі праці, виробничою спеціалізацією.

Розробка планів міжобласних постачань починається із складання балансів виробництва та використання матеріальних ресурсів. Серед них виділяють постачання за централізовано встановленими планами (держзамовленнями); за прямими угодами підприємств, за вільно укладеними договорами з гуртовими базами на вивіз продукції за межі області. У цих розрахунках здійснюється узгодження розмірів споживання конкретних матеріальних ресурсів у межах області з можливим вивезенням їх за межі регіону, уточнюються обсяги виробництва, запаси, розмір потреб ринкових і неринкових споживачів.

Міжобласні постачання є основою складання плану завозу і вивозу продукції з регіону, важливим інструментом вирівнювання економічного, соціального та культурного рівня розвитку окремих областей. Проте плануван-

ня розподілу продукції не означає централізованого постачання, воно лише спрямоване на забезпечення збалансування необхідного попиту і пропозиції між окремими регіонами держави.

Збалансування попиту в матеріальних ресурсах на підприємстві здійснюються за видами продукції на підставі виробничої програми та норм витрат сировини, матеріалів на одиницю готової продукції. При цьому застосовується, як правило, нормативний метод. Таке планування потреби в матеріальних ресурсах починається в процесі стратегічного планування з визначенням цілей, виробничих потужностей, фінансових можливостей, джерел їх надходження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засадний Б. Витрати для ефективного управління діяльністю підприємства / Засадний Б. // Справочник економіста. – 2009. – № 4. – С. 43–47.
2. Іванюта П. В. Управління ресурсами і витратами : [навч. посіб.] / Іванюта П. В., Лугівська О. П. ; за ред. д. е. н., проф. Іванюти С. М. – К. : Центр навч. л-ри, 2009. – 320 с.
3. Неруш Ю. М. Логістика : підручник / Неруш Ю. М. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 389 с.
4. Кальченко А. Г. Логістика : [навч. посіб.] / Кальченко А. Г. – К. : КНЕУ, 2000. – 148 с.